

LBRIS

We know
books
Gheorghe DĂNIȘOR

JUSTIȚIE

Filosofie aspirațională

CUPRINS

PREFATĂ.....	9
Deducția din conceptul de logos a conceptelor-cheie ale organizării politice a societății	13
Deducția unor concepte numai din ratio	14
Deducția unor concepte ale organizării politice a societății din componenta sermo a logos-ului.....	17
Surprinderea logosului social ca întreg.....	20
Libertate și responsabilitate	30
Momentul aristotelic	31
Momentul kantian	40
Celelalte simetrii deduse din conceptele de libertate și responsabilitate existente în câmpul justiției.....	44
Simetria între grija față de sine și grija față de celălalt înscrie ființa umană în atemporalitatea ideii de Bine ontologic.....	50
Voluntariatul ca elan vital sau ca posibilitate de a fi	64
Determinarea mai precisă a conceptului de justiție	74
Despre conceptul de rețea în gândirea postmodernă cu privire la sistemele juridice.....	87
Spre o nouă întemeiere a dreptului	95
De la cunoașterea și grija față de sine la grija față de celălalt ca înfăptuire a justiției	97
Filosofia conceptului de care	109
Problematica subiecților în relația cu Celălalt	117
Reprezentarea și iluzia celuiilalt	128
Aspiraționalul ca paradigmă real-imaginativă a umanului	140

Real-imaginativul crucii.....	157
Forța gravitațional-spirituală a justiției.....	166
Kairos în opoziție cu Chronos. Moment decisiv al oportunității locuirii umane	180
Către o filosofie unificată a câmpului social ca motiv aspirațional	188
CONCLUZIE	193
BIBLIOGRAFIE	195

Deducția din conceptul de logos a conceptelor-cheie ale organizării politice a societății

În cartea mea, *Însingurare. O filosofie despre istoria eșuată a umanității*, am ajuns la concluzia că politicul nu a reușit, de-a lungul istoriei, să surprindă logosul social și să-l transpună în construcția unei societăți bune, în care individul și societatea să se armonizeze și să formeze un tot în care să prevaleze *înțelegerea*. Cu alte cuvinte, cunoașterea care până în prezent nu a reușit să surprindă în mod corespunzător *logos*-ul, trebuie să devină de ordinul înțelegerii, de așa manieră încât să se instituie la nivel societal un echilibru între rațiune și sentiment care să conducă la surprinderea Binelui ontologic universal și, în particular, a Binelui social moral-ontologic.

La o analiză a *logos*-ului, Aristotel și gânditorii din Evul Mediu au ajuns la concluzia că acesta are două componente care, în diferența lor, formează un tot indestructibil și asigură coerența internă a tot ceea ce există. Este vorba de *ratio* și *sermo* care, în echilibru, se pun ca fundament a ceea ce există și, ca urmare, asigură echilibrul și la nivelul societății umane.

În istorie, acest echilibru nu a fost atins și de aceea istoria este martora unor dezechilibre majore între *ratio* și *sermo*, ceea ce a condus la supunerea permanentă a ființei umane la suferințe adeseori greu de imaginat. Au fost epoci în care dominantă a fost preocuparea pentru *ratio*, ceea ce a orientat factorul politic spre regimuri de sorginte totalitară, cu neglijarea flagrantă a lui *sermo* (a cuvântului), care a fost limitat sau chiar interzis în anumite situații. Au fost, de asemenea, epoci în care dominant a fost *sermo* (cuvântul), caracteristic regimurilor politice democratice, dar cu neglijarea sau chiar renunțarea la principii (*ratio*).

Din câte se observă, în ambele situații suntem în prezența unui dezechilibru existențial, ceea ce a condus la ratarea de către om și de către politic a raportării la *logos*. Însă ratarea raportării la *logos* a însemnat pierderea posibilității de a accesa Binele (*agathon*) existențial, adică ratarea înscrierii în sfera cuprinzătoare a celui ce ține la un loc și conservă tot ceea ce există, inclusiv a omului și a societății în care trăiește. Aceste dezechilibre dovedesc că până în prezent omul nu a reușit să surprindă *logos*-ul și, ca urmare, Binele,

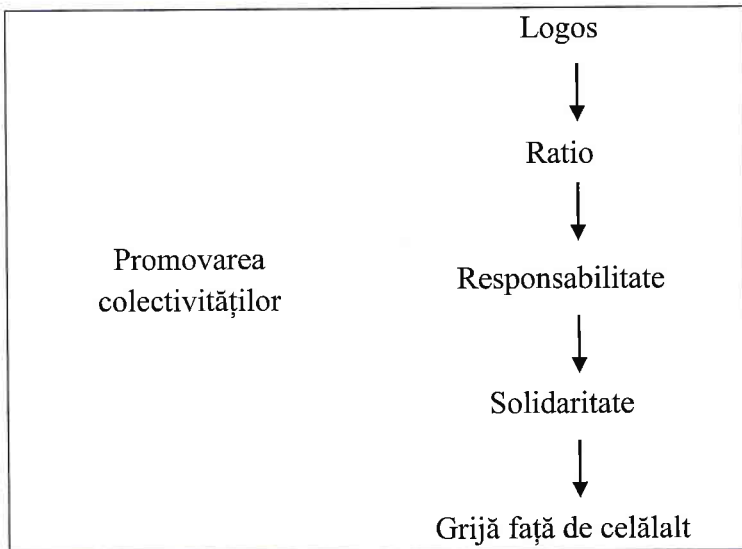
pentru că logica sa încă nu a reușit să surprindă logicul ce asigură acel echilibru ca o cale de atingere a Binelui existențial.

Ca urmare, noi trebuie să descoperim care sunt conceptele ce decurg la nivelul societății care au drept cauză pe *ratio* (principiul) și care sunt cele ce au drept cauză pe *sermo* (cuvântul): vom observa că din moment ce *ratio* și *sermo* sunt în dezacord în logica politică, vor fi în dezacord între ele și toate conceptele ce au drept cauză pe unul din componentele *logos*-ului, luat separat, fără raportare la celălalt sau o raportare în care unul din concepte este dominant în raport cu celălalt.

Deduția unor concepte numai din ratio

Dacă luăm în considerare componenta *ratio* a *logos*-ului, vom descoperi următoarele concepte care conduc la un anumit tip politic de organizare socială și la un anumit loc pe care individul îl ocupă în cadrul acestei organizări de factură politică. Toate acestea conduc către un anumit tip de organizare a producției de bunuri materiale și spirituale.

Schema 1

După cum vom vedea, adoptând această schemă, organizarea politică este de sorginte autoritară, Toate aceste concepte ale organizării politice a societății

sunt deodată și numai astfel ele dau naștere unui anumit tip de organizare politică, bazat pe *ratio*, în calitatea sa de principiu, componentă a *logos*-ului social. Schema prezentată mai sus, de natură logică, prin deducție, are ca vârf de lance grija față de celălalt. Întrebarea care se pune este cu privire la cine este celălalt de care individul încadrat social trebuie să aibă grijă? Este foarte important de știut, pentru că grija față de celălalt este unul din conceptele-cheie ale justiției, așa cum a fost ea gândită de Aristotel în lucrarea sa *Etica Nicomahică*. În cazul schemei de mai sus, în care lipsește componenta *sermo* a *logos*-ului, conceptele de responsabilitate, solidaritate și grijă față de celălalt devin o problemă cu privire la politic, deoarece produc efecte asupra indivizilor, conducând chiar la asuprirea acestora. Ele sunt, într-o astfel de schemă bazată doar pe *ratio*, un atac la adresa Aceluiași, deci la adresa individului în identitatea sa cu sine însuși, liber. Or, dacă Același dispăre, nu mai putem vorbi nici de Celălalt. Într-o astfel de situație, dispăre din schema de organizare politică a societății individul, acesta diluându-se în masa amorfă a mulțimii.

În cazul organizării politice a societății bazată numai pe *latura ratio* (principiul) a *logos*-ului, conceptele pe care le-am dedus nu sunt altceva decât instrumente la îndemâna politicianului de a reduce individul la un element lipsit de voința de a contribui la organizarea politică a societății. Este practic eliminat din sfera decizională a politicianului. În substanța lui, individul devine *apolitic*, nu mai este *zoon politikon*.

Acest tip de organizare politică nu are decât un singur *Celălalt* și acesta este *dictatorul*. Grija față de celălalt, element al justiției, este grija față de dictator, și ea este rezultat al constrângerii exercitate de către acesta. Or, grija față de celălalt, pentru a fi un act de justiție, trebuie să fie voluntară¹. *Același*-ul nu mai este unul individual, ci unul social. Acest unic *Același social* își canalizează eforturile spre grija față de unicul *Celălalt*, adică spre dictator. Acest unic *Celălalt* este și unicul *Același* (adică singurul în identitate cu sine însuși, cu toate că aceasta este falsificată) care își îndreaptă atenția spre celălalt, gândit sub aspect social, și nu individual. Indivizii ca atare sunt abstracții trecute în derizoriu. Ceea ce contează este *Omul*, unicul care, dincolo de prezent, creionează viitorul. „În umbrele trecătoare ale aparențelor ideologice sălășluiește Marele Celălalt. Ideologia întreține un anumit nivel al decepției, dar nu oamenii sunt aceia care trebuie păcăliți prin aceasta, ci (Marele) Celălalt.

---

¹ Vezi Gh. Dănișor, *Însingurare. O filosofie despre istoria eșuată a umanității*, Editura Universul Juridic, București, Editura Simbol, Craiova, 2019.

Valoarea stalinismului constă în dovada ontologică a existenței (Marelui Celălalt.”²

În acest caz, individul concret (mulții indivizi) nu mai întrunește nici calitatea lui Același (subiect capabil de voință și acțiune), și nici pe cea a Celuilalt (subiect pasiv, beneficiarul acțiunii acelui-ași-ului). Individul este în situația de a dispărea din sfera organizării politice, pentru că dictatorul este singurul care cumulează în sine pe Același și pe Celălalt: este unicul și omnipotentul, este organizatorul politic al societății și singurul beneficiar al acestei organizări.

Tendința este aceea ca individul să nu mai conteze decât atunci când este pus în slujba dictatorului. Ideologic vorbind, este imaginea răsturnată a tipului de organizare politică a societății bazate pe justiție. Ideologic, individul este totul și întreaga societate este pusă în slujba acestuia. În realitate, individul nu mai contează și el nu este altceva decât un pion manevrat pe tabla de șah a politicului și pus în slujba singurului individ care contează și care îl mută după propria voință: dictatorul. Individul nu mai are calitatea de a fi Același cu el însuși, nici de a fi Celălalt luat în individualitatea sa, pentru că aceste calități sunt transferate către social, întruchipat, în ultimă instanță, de voința dictatorului.

Într-o astfel de societate, organizată prin deducția din *logos* doar a conceptelor bazate numai pe *ratio*, cu negarea lui *sermo*, individul tinde să dispară de pe scena politică. Cel care gândește pentru el este dictatorul. Nici cei mai apropiați indivizi din punct de vedere politic ai acestuia nu gândesc cu propriul lor cap, ci gândesc așa cum dorește șeful. Societatea în ansamblul său este un individ, și acela este dictatorul. Indivizii concreți sunt eliminați din sfera politicului decizional.

Nu poate fi vorba de individualism în socialismul din România, spre exemplu, dar cu valabilitate pentru toate țările care au mers pe această cale, era o expresie sau chiar mai multe de acest gen, că totul se realiza pentru *Omul* comunismului care trebuia să aibă anumite calități. Dar nu se mai vorbea de oameni, de indivizii concreți, cei din viața de zi cu zi. Și acest lucru se întâmpla pentru că în concepția de atunci singurul care conta era *Omul*, adică dictatorul. În felul acesta, indivizii concreți, cei care trăiesc și muncesc, care se bucură și

---

² H.A. Șerban, *Forme simbolice și reprezentări ale fenomenelor socio-politice*, Ed. Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion C. Brătianu”, București, 2017, p. 116.

suferă, nu au mai existat. Totul se înfăptuia în numele Omului, cu neglijarea prezentului și preamărirea viitorului.

Conceptele de responsabilitate, solidaritate, grijă față de celălalt, deduse din componenta *ratio* a *logos*-ului, devin constrângătoare și ele tind să devină o povară care cu greu poate fi suportată. Justiția (în calitatea sa de grijă față de celălalt) a fost ideologizată și aruncată în derizoriu. Conceptul de justiție a fost eludat. Raportul dintre *Același* și *Celălalt* a fost suprimat și redus la persoana dictatorului care nu mai este însă niciunul dintre ei, ci mai presus de ei. El este *Unicul*. Într-o astfel de societate, *Același* și *Celălalt* nu mai există, pentru că sunt diluați în socialul construit după chipul dictatorului. Individul a dispărut de pe scena politică.

Într-o astfel de societate axată numai pe *ratio* (principiul) sau axată preponderent pe acest concept, lipsește conceptul de justiție care presupune, așa cum am văzut în cartea mea *Însingurare...*, o multitudine de relații între indivizi, în care grija față de celălalt este în echilibru cu grija față de sine. Or, în cazul organizării politice bazate numai pe *ratio*, grija față de celălalt este unilateral orientată spre un singur celălalt, și anume persoana dictatorului sau, cum se mai spunea, a *Conducătorului*. Raportul dintre *Același* și *Celălalt* este alterat, ceea ce aruncă o umbră de îndoială asupra justiției care în acest caz nu mai funcționează, pentru că *Același*-ul este doar *Conducătorul*, fără relația de reciprocitate cu ceilalți.

Din deducția din *ratio*, din câte am văzut, a conceptelor de responsabilitate, solidaritate, grijă față de celălalt, lipsește conceptul de justiție, cheia de bază a oricărei organizări politice a societății, pentru că lipsește cealaltă componentă a *logos*-ului, și anume aceea a lui *sermo* (cuvântul), iar justiția este momentul de echilibru între *ratio* și *sermo* și astfel este factorul care asigură sinteza tuturor conceptelor contradictorii care rezultă fie din *ratio*, fie din *sermo*, luate separat.

Deducția unor concepte ale organizării politice a societății din componenta *sermo* a *logos*-ului

Dacă, de data aceasta, ne raportăm numai la componenta *sermo* a *logos*-ului, vom descoperi, prin deducție, conceptele care conduc la un alt tip de organizare politică a societății și la un alt mod de așezare a individului într-o

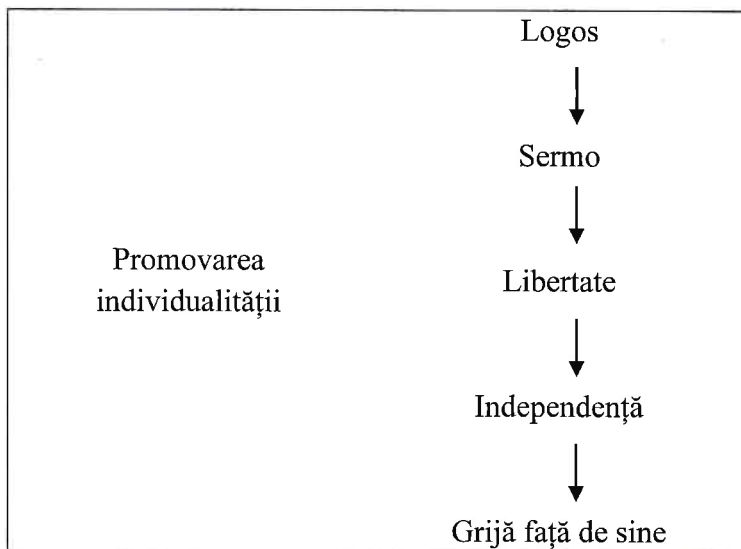
astfel de construcție. Acest tip de organizare politică este diferit de cel ce rezultă din componenta *ratio* a *logos*-ului și în contradicție cu acesta. Adică vom observa că toate conceptele ce aparțin lui *sermo* tind să le suprimă pe cele rezultate din *ratio* și invers. Niciodată în istorie nu a existat o conectare corectă la *logos*, care este în același timp și *ratio*, și *sermo*. Fără descoperirea acestei unități contradictorii, organizarea politică a societății este, într-un fel sau în celălalt, compromisă.

Există aici un fel de încrâncenare, o luptă fățișă sau subtilă de multe ori, în surprinderea celor două componente ale *logosului* care au creat mari probleme de-a lungul istoriei, pentru că logica umană nu a ajuns să le gândească împreună într-o dialectică în care contrariile se armonizează într-o sinteză care acordă o șansă de constituire a întregului logicii umane. Gândite separat, așa cum am văzut la deducția conceptelor în mod unilateral din componenta *ratio* a *logos*-ului, acestea conduc către un constructivism politic în care raportul dintre Același și Celălalt este eludat, iar indivizii concreți sunt eliminați din sfera politică a decizionalului. Grija față de celălalt, care este chintesența conceptului de justiție este deturnată prin neglijarea Aceluiași-ului, pentru că acesta din urmă este absorbit în totalitate de către Celălalt, în persoana dictatorului. Același-ul nu se mai raportează la sine însuși, ci este cu totul captat în devotamentul față de Conducător, unicul Celălalt. Or, cum vom vedea, grija față de Celălalt nu exclude, ci presupune corespunzător grija față de sine. În cazul deducției din *ratio* a conceptelor de solidaritate, responsabilitate, grijă față de celălalt, este suprimată grija față de sine, iar conceptul de justiție este deturnat într-o singură direcție, și anume spre grija exclusivă față de unicul Celălalt: Conducătorul. Dar, în acest caz, justiția lipsește, pentru că îi lipsește grija față de sine a lui Același, componentă indispensabilă a sa. Echilibrul este distrus și relațiile sociale sunt în mare parte compromise.

Lupta care se dă este între cei ce consideră că grija față de Celălalt trebuie să conducă la absorbția totală a Aceluiași în Celălalt și cei ce consideră, invers, că grija față de sine trebuie să-l absoarbă în totalitate pe Celălalt, mergând până la sacrificiu. Lupta a fost dusă de-a lungul istoriei și ea este prezentă și în zilele noastre, îmbrăcând forme de la cele mai brutale la cele mai subtile, sub imperiul manipulărilor de tot felul.

Deducția din *sermo* (cuvântul), cealaltă componentă a *logos*-ului, pune în evidență următoarea schemă pe care o vom analiza în continuare:

Schema 2

Este important să observăm că și aici, ca și în cazul lui *ratio*, deducția nu se finalizează ca o evidențiere puternică a conceptului de justiție. Și asta din cauza faptului că justiția este echilibru între elemente contradictorii, or, fiecare deducție luată separat, fie pe linia lui *ratio*, fie pe linia lui *sermo*, dezechilibrează balanța justiției, eliminând în acest fel sinteza ce ar trebui să se constituie între *ratio* și *sermo* și între toate conceptele ce decurg din ele la nivelul logicii politice.

Când vorbim de responsabilitate, solidaritate, grija față de celălalt, cele ce decurg din *ratio*, tendința este de a trece în plan secund sau chiar de a suprima conceptele de libertate, independență, grijă față de sine, cele ce decurg din *sermo*, și invers, în cazul conceptelor de libertate, independență, grijă față de sine, tendința este de a trece în plan secund sau de a trece în derizoriu conceptele de responsabilitate, solidaritate, grijă față de celălalt.

Dar când se întâmplă acest lucru la nivelul deciziei politice, dezechilibrele sunt majore, iar individul nu se mai plasează în câmpul justiției, concept-cheie în asigurarea echilibrului social fără de care organizarea politică a societății eșuează în mod lamentabil.

Ca o concluzie, putem afirma că organizarea politică a societății a apărut și s-a dezvoltat în funcție de raportarea omului, conform logicii umane, la *logos*-ul social, *a priori* oricărei experiențe politice. Pentru că logica umană nu surprinde corect și complet *logos*-ul social, această lipsă este acoperită cu ajutorul *constructivismului politic* – *artificialul* ce sacrifică în mare măsură realul social.